

BERT HIDDEMA

HAZES

HET WARE LEVENSVERRHAAL

**JUST
PUBLISHERS**

PROLOOG

Hier komt m'n bloed vandaan

– *Leven op 't plein*

Door de industriële revolutie in de negentiende eeuw vindt de omslag plaats van handmatig naar machinaal vervaardigde goederen. De nijverheid verdwijnt uit de dorpen en steeds meer mensen trekken van het platteland naar de fabrieken in de steden.

Tussen 1850 en 1890 verdubbelt de bevolking van Amsterdam en overschrijdt ruimschoots de 400.000 zielen. Met haastige spoed worden aan de rand van de stad nieuwe woonwijken uit de grond gestampt.

In de polder aan de overkant van de Boerenwetering (nu Hobbemakade) worden op de plaats van molens die energie opwekken voor de houtindustrie aan weerszijden van de Zaagmolensloot (Albert Cuypstraat) eentonige huizenblokken uit de grond gestampt door speculanten en kleine eigenbouwers die goedkoop geld lenen bij banken om een maximale winst te maken met revolutiebouw: goedkope huizen van zo goedkoop mogelijk materiaal.

Bouwvoorschriften staan nog niet eens in de kinderschoenen. De eerste huizen staan al op instorten voordat huurders erin kunnen trekken, maar na veel vallen en opstaan verrijzen tussen de Amstel en de Boerenwetering – op het stadhuis Buurt YY genoemd – langgerekte woonblokken vol minimale pandjes met steile, smalle trappen en vochtige kelders met ratten. Drie etages hoog langs monotone, armetierige straatjes zonder bomen of andere groenvoorzieningen, met hier en daar een nietig pleintje waar het schrale zonnetje nog net door de wolken zou kunnen schijnen. Op de achtergrond een kakofonie van kinderen die huilen van de honger.

De armoede is schrijnend. De buurt die naar beroemde vaderlandse schilders wordt genoemd, zit vol met straatjes zo nauw dat de wijk in de volksmond 'De Pijp' gaat heten.

Aangezien prostitutie niet verboden is, wordt De Pijp steeds meer het

toevluchtsoord voor hoeren, die van de Wallen worden verdreven door gemeentelijke saneringsprojecten. In de straten wordt gepeesd, op menige etage wordt zo voor brood op de plank gezorgd. Aan de rand van het Sarphatipark, waar oorspronkelijk het nieuwe Centraal Station was gepland, wonen maîtresses van rijke zakenmannen en verrijzen luxe bordelen.

‘Een voos en ziekelijk uitwas,’ schrijft de *Amsterdamsche-Studentenalmanak* in 1882.

Door de verwoestingen van de Tweede Wereldoorlog moet Nederland van de grond af worden opgebouwd. In de jaren vijftig van de vorige eeuw staat Nederland stijf van het fatsoen, de dagelijkse tredmolen is grijs en grauw. De wederopbouw slokt alle energie op, elk kind krijgt ingehamerd dat ‘gewoon doen al gek genoeg is’. Een leven van vroeg naar bed gaan en vroeg opstaan. Ook op zaterdag wordt er gewerkt en gaan de kinderen tot twaalf uur naar school.

Knoflook stinkt en paprika’s bestaan nog niet. Spruitjes worden tot pap gekookt, pizza’s zijn exotisch en worden gegeten door Italiaanse gastarbeiders, die met de nek worden aangekeken. Net als de Spanjaarden, die ook in pensions wonen en na hun werk in het park rondhangen.

Op sportgebied telt Nederland niet mee. Met voetballen winnen we nipt van Luxemburg en soms van België en het schaatsen wordt nog niet op de televisie uitgezonden. Op de radio wordt het draaien van lichte muziek tot een uiterst minimum beperkt en dan alleen nog in de vorm van kinderkoren, hammond-orgels en posthoorns in galop. Met als schaarse uitschieters *Flamingo* van Earl Bostic, *Buona sera* van Louis Prima en Elvis in de *Arbeidsvitaminen* of als verzoekplaat voor militairen, die met ‘onze jongens’ worden aangesproken en een gulden per dag verdienen.

In volksbuurten draagt moeder de vrouw een hoofddoekje en rochelen hun rokende mannen op straat, bij de VARA is Johnny Jordaan verboden omdat zijn liedjes niet verheffend zijn voor arbeiders, dominees spelen de baas en pastoors vergrijpen zich naar hartenlust, politici dansen naar hun pijpen.

Een buurt vol kroegen, bijna iedereen is wit, in Amsterdam is de armoede afgrijselijk. Op de deuren van duizenden kromgetrokken, vochtige en toch-

tige huizen zijn bordjes gespijkerd met de tekst: 'Onbewoonbaar verklaarde woning'. Hele legers met starters trekken erin, en dat wordt gedoogd, want de woningnood is schrijnend. Jonge gezinnen mogen dolgelukkig zijn met een schamel dak boven hun hoofd.

Deel 1

Annie

1. EN LELIJK DAT-IE IS

Het leven is niet makkelijk

– *Kleine jongen*

Andreas Gerardus Hazes wordt geboren op zaterdag 30 juni 1951 in het Wilhelmina Gasthuis in de Eerste Helmersstraat: een kale, kleine schreeuwlelijk, zo mager als een rammetje, vel over been, amper vijf pond en al meteen een grote mond.

‘Net een gevild konijn,’ zegt zijn moeder. Die zal het moeilijk krijgen. Ze houdt haar hart vast en als ze de borst geeft, heeft ze een zwak voor hem.

Zo klein. Dat kind. Haar kind.

André is het vierde kind van het gezin. Over zijn geboorte weet Hazes op latere leeftijd niets. ‘Over dat soort dingen werd bij ons thuis gewoon niet gepraat.’

Vader Franciscus Johannes Hazes, geboren op 4 juni 1921 en zoon van Johannes Hazes en Helena Gerardina Jeanette van Westbroek, is op 29 april 1942 getrouwd met de op 6 mei 1923 geboren Johanna Wilhelmina Botschuijver, dochter van Arie Botschuijver en Wimmetje Oosterbaan. Ze wonen op nummer 67 in de Gerard Doustraat, genoemd naar een leerling van Rembrandt die opzien baarde door zijn schilderijen met Bijbelse voorstellingen, intieme binnenhuisgezichten en realistische taferelen uit het dagelijkse leven.

Op alle drie de etages zijn naast elkaar twee woningen die door kinderrijke gezinnen bevolkt worden. Het zijn geen halve woningen van twee kamers, zoals aan de overkant van de straat en een paar huizen verderop; elke woning heeft een voor-, tussen- en achterkamer.

Driehoog bij Hazes slapen de kinderen in de tussenkamer op twee stapelbedden boven en naast elkaar. Het gezin telt vijf jongens: Joop (1942), Rob (1946), André (1951), Arie (1954), nakomertje Theo (1961), en het in 1948 geboren meisje Willy.

De schaarse kastruimte wordt verdeeld volgens het recht van de sterkste, kinderklereen liggen en hangen half door en over elkaar. Zoveel hebben ze trouwens niet. Alleen Willy heeft haar eigen afdeling. André en Arie slapen samen in hetzelfde eenpersoonsbed, het hoofd van André naast de zweetvoeten van Arie en vice versa. Het gebrek aan kastruimte doet André niets; hij laat zijn klereen liggen op de plek waar hij ze uitgooit en hoopt niet eens dat hij er in het pikkedonker niet over struikelt en op zijn bijna drie jaar jongere broertje valt.

Privacy bestaat zelfs op de wc niet, want die zit tussen dunne houten schotjes in de achterkamer, waar vader en moeder slapen. De uitgang is in het keukentje.

‘Je zit er al uren op. Wat doe je?’ schreeuwt vader Joop rood aanlopend tegen zijn kinderen. Razend schopt hij de deur in als Willy is blijven zitten in de derde klas en dat niet durft te zeggen.

In het midden van de voorkamer staat een klein salontafeltje met eromheen vier goedkope krakende clubfauteuultjes. In het midden hangt een plafonnière. Achter vaders stoel, die door niemand anders bezet mag worden, staat een schemerlamp met een zware marmeren voet. Het behang aan de muren heeft zichtbaar zijn beste tijd gehad. Verder hangt er niets, ook geen kalender, trouwfoto of tegeltje met een spreuk. De kachel wordt gestookt met goedkope eierkolen, die in kleine zakjes te koop zijn bij kolenboer Meerschaert, of met turf dat slecht brandt en amper warmte geeft en de schoorsteen verstopt. Of met stukken hout die op de markt zijn blijven liggen en door de jongens voor de grijpgrage handen van de concurrentie zijn weggegraaid. De andere kamers en het keukentje zijn altijd koud, want daar wordt niet gestookt. Bibberend van de kou, met hun blote voeten op het zeil, trippelen de kinderen naar hun bedjes en kruipen ze tussen de koude lakens.

In de winter zitten ze te rillen door de ijskoude noordenwind die van achteren over de daken giert en pal op het huis staat en door de dunne muren blaast. Het opsteken van een sigaret wordt een lastig karwei, want de lucifers worden subiet uitgeblazen. Tijdens regenbuien worden de muren vanbinnen kletsnat en drogen ho maar.

Op hete zomerdagen, als de zon in de nauwe straat schijnt, is het straaltje water uit de kraan aan de keukenmuur lauw doordat er op driehoog niet genoeg

druk op het leidingnet staat, terwijl de benedenburen ook al het nodige water gebruiken. Een koelkast is ondenkbaar en aardgas ongehoord.

Omdat er geen douche is, moeten de kinderen zich op zaterdagmiddag behelpen met een zinken teiltje lauw water dat eerst in een fluitketel op het gasfornuis wordt gekookt en daarna gemengd met het koude water uit de enige kraan in het huis. Twee aan twee achter elkaar gebruiken ze hetzelfde water, dat steeds smeriger en kouder wordt. Eerst gaan Joop en Rob, vervolgens Willy en André, voordat de twee laatsten zich mogen afschrobben.

Voor wie zich eens echt goed wil wassen, zijn er gratis kaartjes van school voor het badhuis in de Eerste Sweelinckstraat – waar in 2008 Andrés standbeeld zal verrijzen – om de hoek van de Albert Cuyp, de markt waar hij zich een cowboy uit de film waant. Als klein, bedeesd scharminkeltje moet hij bij het badhuis zo lang wachten dat hij er niet graag naartoe gaat en zijn kaartje liever ruilt voor snoep of het weggeeft aan een grotere jongen op wie hij wil lijken en bij wie hij graag in de gunst wil komen.

Op de afstemschaal van het radiomeubel staan namen van zenders, verre, geheimzinnige namen als Droitwich, Travemünde en Beromünster, stations die zwaar gestoord door jankende Mexicaanse honden te ontvangen zijn, onderbroken door toonloze stemmen die mysterieuze talen spreken vanachter het IJzeren Gordijn. Het toestel stoort als burenstofzuigen en strijken of als een brommer passeert, of gewoon zomaar.

Op de pick-up, die wordt gedeeld met de burens, worden hoofdzakelijk platen gedraaid waarop gezongen wordt door Amália Rodrigues, de Portugese fadozangeres waar vader Hazes mee dweept en waarvan André later zegt: ‘Als ik naar haar luister, ga ik uit mijn bol. Haar zang gaat door merg en been, die vrouw maakt me blij met haar geluid. Zo wil ik dat ook doen.’

Ook de zang van moeder Miep maakt van André weer de vrolijke jongen die hij zo graag wil zijn. Haar zang is het mooiste wat er bestaat, helemaal als ze van die melodieuze Italiaanse liedjes zingt van Domenico Modugno en Enzo Gallo. Ze zingt alleen als vader er niet is en dat is gelukkig vaak, want hij drinkt veel en blijft steevast hangen in de kroeg.

André is stapelgek op zijn moeder. De kleine jongen vindt het zielig als ze beteuterd kijkt omdat ze zich niet mag uitleven en niet mee mag zingen met eigen teksten bij liedjes op de radio. Bovendien krijgt hij slaag. Dat zijn vader uitgerkend hem aframmelt, de liefste jongen van de wereld, want dat is hij toch, brengt hem danig in verwarring. Want vergeet niet, zijn vader is een held. Als glazenwasser klimt hij met een emmer klotsend water, spons en zeemlap op de hoogste ladders van de wereld om ramen te lappen, tot drie-, vierhoog en nog hoger aan toe. Levensgevaarlijk werk op zo'n dunne ladder die zomaar kan breken en op een drukke stoep staat vol spelende kinderen, honden en blinden en die alle kanten op zwiept, in weer en wind, zelfs als het stormt, hagelt en sneeuwt en de treden spiegelglad zijn.

Volgens vader Hazes kunnen al zijn kinderen goed zingen, behalve André. Het jochie kookt elke keer weer van woede als zijn vader dat zegt en durft op het laatst zijn mond niet meer open te doen.

Zelden of nooit staat er vlees op tafel. Van de dampende rookworst – heel af en toe op zondag, na het hoorspel *Monus de man van de maan* om halfzes – neemt vader vanzelfsprekend het leeuwendeel.

Broer Arie: 'Dan hadden we bijvoorbeeld een kilo speklappen, maar dan had mijn vader weer eens zo'n kwaai dronk dat hij die helemaal in z'n eentje op zat te eten, waar we allemaal bij zaten.'

'Er vielen meer vloeken dan aardappels op mijn bord,' zegt André later. Warm eten is er vaker niet dan wel, het is steevast op. Aan tafel valt iedereen meteen aan en een orkaan van geluid barst los. Tafelmanieren doen ze niet aan, onzin. André komt er niet aan te pas en behelpt zich met wat broodresten. De rest van zijn leven zal hij blijven zweren bij brood; na een warme prak krijgt hij vaak braakneigingen.

Vader heeft er lol in om een van de kinderen bij Jamin een ons hazelnootballen te laten halen en daarna de hele zak in zijn eentje – zichtbaar smullend – leeg te eten, zonder zijn kinderen iets te geven. Hij neemt extra dik kaas op zijn brood, terwijl zijn vrouw en kinderen er alleen maar naar mogen kijken. Een grauw en een snauw, meer kan er bij vader niet af.

Veel te vaak maakt hij ruzie met zijn vrouw. André is zijn geliefkoosde slachtoffer, want die heeft een intieme band met zijn moeder en daar is hij als echtgenoot intens jaloers op, al zal hij dat zelf nooit toegeven. Onder de blauwe plekken verschijnt Dreetje dan weer op school. Hij zal zich voor de gymnastiekles ook nooit ontkleden waar de andere kinderen bij zijn, omdat hij zich schaamt. Het drijft hem zo tot wanhoop dat hij het liefst in huilen zou uitbarsten.

André neemt wraak en pikt sigaretten van zijn vader om stiekem op te roken. Hij pakt al heel jong over zijn longen. Als vader eens een val zet en hem op heterdaad betrapt is het huis te klein. Vaders handen zitten los en de kleine Dré ziet alle hoeken en gaten, terwijl zijn broertjes en zusje moeten toekijken.

Voor schoolreisjes heeft vader Hazes geen cent over. Dreetje mag zijn handjes al dichtknijpen als hij bij een ander kind achter op de fiets naar het Boschplan mag om daar te zwemmen, te rennen en diefie-met-verlos te spelen tot hij buiten adem is. Een bos met echte bomen om in te klimmen en struiken om doorheen te rennen als een indiaan.

Vakantie is er niet bij. Opa en oma Botschuijver, de ouders van zijn moeder, hebben een houten huisje op het strand van Bakkum, waar een of meer kleinkinderen een week mogen doorbrengen, en waar André prompt verbrandt. Van de ouders van de broers Piet en Jaap Abcouwer, zijn vrienden uit de straat, mag André een week mee naar Oud-Valkeveen om te fietsen in een echt bos met vogels die zo mooi fluiten dat het als muziek in de oren klinkt. Met de familie Contelaar, de ouders van zijn vriend Wim, logeert hij op de camping in Purmerend en ontdekt daar dat melk uit koeien komt.

Omdat de kinderen zo akelig mager en bleek zijn, mogen ze een paar weken aansterken in het Bio Vakantieoord in Egmond, een groot, wit huis met rode dakpannen in de duinen. In de bioscopen wordt tijdens de pauze gecollecteerd na een hartverscheurend filmpje met zielige bleekneusjes. Elke grote vakantie mag een ander kind van de familie. André, nog steeds vel over been, is een van de eersten die ervoor in aanmerking komt. Ook zijn zusje Willy, dat zwaar ondervoed is, wordt erheen gestuurd. 'Vreselijk was het,' zegt ze. 'Ik had elke avond heimwee en hilde dat ik naar huis wilde.' Terug naar de hel.